

Schutjes: Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch

(RHC Eindhoven, serie B 023 band 5; pagina 740 tm 745)

TONGELRE.

5 Oudtijds schreef men Tongerloo, Tongerloe en Tongerle en eindelijk Tongelre, doch in de wandeling spreekt men van Tongere.- De gemeente bevat het dorp, benevens de gehuchten Klein-Tongereren, Poeijersel, Urkhoven en Coll, waar een watermolen op de Rul ligt, en beslaat eene oppervlakte van 1022 bunder. In 1470 verleent de hertog van Braband door zijnen rentmeester Goossen Heijn aan het dorp eene pootkaart.
10 De spoorweg van Eindhoven naar Helmond doorsnijdt de gemeente, en de provinciale grindweg van Lieshout door Nuenen en Tongelre naar Stratum en Eindhoven brengt gemak en levendigheid aan.

HEERLIJKHEID.- Tongelre vroegtijdig met de heerlijkheid Nuenen verpand, werd in 1357 ingelost en andermaal in pandschap uitgegeven, doch in 1589 daarvan gescheiden.
15 Hetzoogenaamd hof niet ver van de kerk, een heerlijk huis, heeft jhr. Theodore Smits van Eckart onlangs in modernen stijl fraai doen herbouwen. Waarschijnlijk werd het hof in 1631 door baron van Wemelen en zijne echtgenootte *vrouwe van Tongere* bewoond, van welke familie Ophovius spreekt. Het is echter mogelijk dat de baron het kasteel van Coudenhoven aan de Dommel bewoonde. Van het geslacht Coudenhoven vindt men in
20 1587 Lucia van Coudenhove douairière van jhr. Rutger van Berckel heer van Nuenen, Tongelre enz. Dit heerlijk goed, later slechts ruim 22 bunders beslaande, kocht in 1720 jhr. Jan Karel de Jeger heer van Eckart, en toen verkeerde het kasteel reeds in vervallen toestand. Het laatste overblijfsel van deze adellijke grootheid, een oud torentje, is door den storm van 9 november 1800 omvergeworpen.

25 KERK VAN TONGELRE.- De kerk vereert de H. Martinus bisschop (11 november) als patroon en bezat weleer den rang van *media ecclesia*. In dezelve bestonden ten jare 1520 de volgende beneficiën: behalve de *vicaria* of pastoorschap, *altare Mariae*, *altare Mariae dolorosae et Barbarae*, *Matricularia*. Latere pouillés spreken slechts van het altaar van O. L. V. en van het kosterschap, terwijl Coppens melding maakt van het
30 stichten der broederschap van O. L. V., van de H. Catharina, Barbara en Agatha in het jaar 1477.

De hertogin Joanna stond deze kerk in 1399 ten behoeve van het nieuwe opgericht kapittel van Eindhoven af, die alsdan aan de cantaria werd toegedeeld. De canto des kapittels bezat het benoemingsregt des pastoors, en vermits vele cantors dit
35 beneficie met de cantaria vereenigd bezaten, lieten zij eenen vicarius in hunne plaats besturen, waarover later moeijelekheden ontstonden, daar dezelfde persoon als cantor te Eindhoven, en als pastoor te Tongelre moest residenten. De *Acta decanatus Erdoriensis* zeggen duidelijk, dat de cantor des kapittels collator was van de pastorij van Tongelre, en het stond hem dus vrij deze aan wien hij verkoos op te
40 dragen, waarom niet alle cantors pastoors van Tongelre geweest zijn. Na den vrede van Munster namen de protestanten bezit van de parochiekerk, waarin de predikant den 28 februarij 1796 nog het woord voerde, doch reeds den 17 april van hetzelfde jaar zagen de katholieken hunnen herder weder het altaar beklimmen. Deze fraaije oude kruiskerk, waaruit het steenen verwulfsel om de bouwvalligheid is
45 weggenomen, heeft eenen zwaren toren met lage spits, die meermaals, en laatstelijk in 1802, door den bliksem getroffen werd.

Toen de protestantsche onverdraagzaamheid na 1648 alle uitoefening der Roomsche godsdienst verbood, hebben de katholieken ter sluik in het gehucht Urkhoven langs den grooten weg van Eindhoven naar Coll en in Klein-Tongereren een huis voor kerk gebruikt,
50 tot dat in het einde der XVIII eeuw eene schuurkerk ten westen der pastorij was toegestaan.

VOORNAME INBOORLINGEN. - *Marcellus van Craendonck* S. T. B. behaald te Leuven in de promotie van 1516 onder 196 medestudenten de zesde plaats, werd later kanunnik van St. Jacob en stichter van het collegie te Leuven, dat zijn naam draagt, vestigde
55 daarenboven vier beurzen, en stierf den 15 november 1574.

De geleerde *Cornelius van Houthem*, den 23 mei 1610 geboren en overleden den 4 november 1663, heeft als kanunnik van Tongerloo eenigen tijd het presidium gehad over het Norbertijnsch collegie te Rome.

PASTOORS VAN TONGELRE.

15.. ZEGERUS heet den 27 april 1566 vicarius perpetuus.
16. JOANNES FABRITIUS staat als pastoor in het onzeker jaartal 1573 bij Coppens
17. In 1588 komt voor als cantor van Eindhoven Georgius Lamberti en in 1594 heet de
65 cantor Georgius Joannis; in beide stukken is er geen sprake van pastoor van Tongelre,

doch deze titel was daar niet noodig; derhalve kan deze persoon of kunnen deze personen *investiti* of pastoors van Tongelre geweest zijn.

1597. JOANNES SCHOOVERS van 's Bosch.

70 In het *capitulum pastorale* te Eindhoven den 15 september 1597 staat Joannes als pastoor van Tongelre vermeld, terwijl het volgende jaar zijn naam geschreven wordt Joannes Schoovers; in 1600 wordt Schoovers als kanunnik vernoemd.

1605 EGIDIUS DIELEN. S. T. B.

75 Dilenus was reeds in 1588 kanunnik van 't kapittel te Eindhoven; den 23 maart 1605 gaf hij als pastoor van Tongelre eene getuigschrift aan eenen wijdeling. Uit de visitatie des kapittels, door den bisschop Masius den 25 september 1608 gedaan, blijkt dat de cantor Dilenus te Eindhoven vernachtte en des winters vóór negen uur te Tongelre niet zijn konde. Om aan de strikte *residentia pastoralis* te kunnen voldoen, stond het kapittel toe, dat de cantor Dilenus te Tongelre verbleef, welken maatregel de kerkvoogd den 13 augustus 1609 onder zekere bepalingen goedkeurde, waaronder de
80 verklaring, dat Dielen niet tegen de scheiding was van de pastorij van Tongelre van de cantaria des kapittels. In de visitatie van den bisschop Zoësius van 23 juli 1615 was de pastoor-cantor afwezig, en doen dezelfde bisschop den 13 september 1621 andermaal het kapittel visiteerde en op de residentie des cantors te Eindhoven
85 aandrong, verzocht men den zwakken en ouden cantor-pastoor hierin niet te bemoeijelijken. Toen Ophovius den 19 oktober 1627 visitatie hield, was de cantaria sedert drie jaren opengevallen, doch reeds den 27 oktober daaropvolgende wordt Jacob. van Geldrop als cantor ondervraagd. Op verzoek des pastoors krijgt Anthonius Henrici den 4 juli 1617 jurisdictie *ad placitum pastoris*. Onder den pastoor Dielen ontvingen
90 de twee seminaristen te 's Bosch, Arnold van den Abeelen en Aegidius van den Abeelen van Tongelre, de eerste het subdiaconaat en de tweede het tonsuraat.

1626. ANTONIUS VAN DER HASELDONCK vicarius was niet cantor van Eindhoven. Hij is waarschijnlijk dezelfde persoon, die onder den naam van Verhaseldonck in 1645 in de doop- en trouwregisters van Nuenen voorkomt. Den 19 december 1647 staat dáár als kapellaan van Tongelre vermeld Antonius Henrici, die reeds in 1617 jurisdictie te
95 Tongelre uitoefende.

1629. JACOBUS ARNOLDI MELCHIORS.

Melchioris kreeg als cantor-pastoor den 30 september 1629 licentia testandi. Of hij in 1627 onder den naam van Jacobus van Geldrop als cantor optreedt, is uit de
100 gegevens niet te beslissen. Terwijl de pastoor van *Tongelree* den 10 april 1630 bij den bisschop te Geldrop ter tafel was geweest, beschrijft Ophovius hem als *bonus vir*. Uit het bovenaangehaalde mag men besluiten, dat Verhaseldonck als medehelper of kapellaan hem ter zijde stond en hierom te Nuenen goede diensten kon bewijzen. Het cantorschap van Eindhoven's kapittel, dat vooral in de laatste jaren, in
105 betrekking tot het pastoraat van Tongelre, vele moeilijkheden na zich sleepte, heeft met de vernietiging des kapittels een einde genomen.

16.. GOSUINUS BOUCARDUS noemt zich den 3 september 1663 pastoor van Woensel en Tongelre.

1683. REINERUS LUCAS. Merkwaardig is het, dat de opvolging der pastoors van Tongelre niet of slechts kortstondig onderbroken is. Lucas en twee opvolgers hebben voorzigtig
110 en ter sluik de parochie moeten bedienen.

1667. PHILIPPUS SCHROIDER.

1679. PIUS DE WILDE.

1683. PAUL SLEEUWENS v. Heeze deken. - 1691 p. Eindhoven. Sleeuwens heeft als deken
115 geene aantekeningen achtergelaten.

1691. MATTHEUS van COLL. -- + 1719.

Het oudste aanwezige doopregister begint in 1691, wanneer Mattheus van Coll vernoemd wordt.

1719. HENR. THEOD. BIEDIJCX van Boxel.- 1720 p. Veghel. Biedijcx werd den 27 april
120 1719 als pastoor van Tongelre ingeleid, doch ontving weldra zijne verplaatsing naar Veghel.

1719. JOANNES MELIS van Gemert.- 1664 afstand.

Melis pastoor van Stiphout 1713, als pastoor van Tongere ingeleid 23 december 1719, deed afstand en is den 15 augustus 1765 begraven.

1764. GODEFR. BOGAERTS van Woensel. - + oct. 1769.

125 Bogaerts is den 1 mei 1765 als pastoor van Tongelre door den deken Guil. Mollen ingeleid *coram testibus Joanne Moonen ex Gestel prope Endoriam et Mathia de Wit auriga ejus*. Van 1756 had Bogaerts de kapellanie te St. Oedenrode bediend, en was een halven broeder van Petrus Bogaerts pastoor van St. Oedenrode.

1769. GER. COUWENBERGH v. St. Oedenrode.- + 26 maart 1813. Couwenbergh kapellaan van
130 St. Jan 1763, te Oisterwijk 1765, werd den 29 augustus 1770 als pastoor ingeleid en nam in 1796 oude de parochiekerk weder in bezit.

1813. JOANNES van der PUTTEN v. Oss.- 1820 p. Wintelre.
 1820. HENRICUS GEVEN van Maarheeze.- + 16 julij 1826. Geven assistent te Steensel
 1798, kapellaan te Bergeik 1801, pastoor van Steensel en Knegsel 1805, is den 16
 135 september als pastoor ingeleid.
 1826. ANTONIUS CUIJTE van Tongelre.- + 19 sept. 1840. Cuijte is 1809 kapellaan te
 Geldrop, in 1814 pastoor van Bergeik, is den 17 januarij 1827 als pastoor ingeleid.
 1837. Theod. van Lieshout v. Nuenen ass.- + 30 sept 1849.
 1840. JOAN. HENR. INTVEN van Eersel.- + 30 sept. 1849. Intven werd in 1819 kapellaan
 140 te Dussen en in 1828 pastoor van Borkel en Schaft. Als pastoor van Tongelre den 16
 februarij 1841 ingeleid, heeft hij in deze parochie veel nut gesticht en schoone
 verbeteringen aan de kerk en in 1847 aan de pastorij aangebracht.
 1849. HENRIC. SCHOENMAKERS van Raamsdonck geboren 18 feb 1806, werd in 1833 kapellaan
 te Zeelst en in 18838 te Drunen.
 145 1853. Aug. Joseph Fritsen v. Aarle ass. - 1855 k. Geldrop.

Personenregister

hertog van Braband.....	1
Goossen Heijn.....	1
jhr. Theodore Smits van Eckart.....	1
baron van Wemelen en zijne echtgenootte vrouwe van Tongere.....	1
familie Ophovius.....	1
geslacht Coudenhoven.....	1
jhr. Rutger van Berckel heer van Nuenen.....	1
jhr. Jan Karel de Jeger heer van Eckart.....	1
H. Martinus bisschop.....	1
Coppens.....	1
H. Catharina, Barbara en Agatha.....	1
hertogin Joanna.....	1
Marcellus van Craendonck S. T. B.....	1
geleerde Cornelius van Houthem.....	1
ZEGERUS.....	1
JOANNES FABRITIUS.....	1
EGIDIUS DIELEN. S. T. B.....	2
bisschop Masius.....	2
bisschop Zoësius.....	2
Ophovius.....	2
Jacob. van Geldrop.....	2
Anthonius Henrici.....	2
Arnold van den Abeelen.....	2
Aegidius van den Abeelen van Tongelre.....	2
ANTONIUS VAN DER HASELDONCK.....	2
JACOBUS ARNOLDI MELCHIORS.....	2
GOSUINUS BOUCARDUS.....	2
REINERUS LUCAS.....	2
PHILIPPUS SCHROIDER.....	2
PIUS DE WILDE.....	2
PAUL SLEEUWENS v. Heeze.....	2
MATTHEUS van COLL.....	2
HENR. THEOD. BIEDIJCX van Boxtel.....	2
JOANNES MELIS van Gemert.....	2
GODEFR. BOGAERTS van Woensel.....	2
Guil. Mollen.....	2
Joanne Moonen ex Gestel prope Endoriam et Mathia de Wit auriga ejus.....	2
halven broeder van Petrus Bogaerts pastoor van St. Oedenrode.....	2
GER. COUWENBERGH v. St. Oedenrode.....	2
JOANNES van der PUTTEN v. Oss.....	3
HENRICUS GEVEN van Maarheeze.....	3
ANTONIUS CUIJTE van Tongelre.....	3
Theod. van Lieshout v. Nuenen ass.....	3
JOAN. HENR. INTVEN van Eersel.....	3
HENRIC. SCHOENMAKERS van Raamsdonck.....	3
Aug. Joseph Fritsen v. Aarle ass.....	3